

CONVENIO 169

Ratificado por Ley N° 234, promulgada en fecha 19 de Junio de 1.983.

Yi nõôclhanita na`lhech Vatyôjijiat Iha N° 234, chi nfac`in ja nalhu 19 na Junio ti 1.983.

SOBRE PUEBLOS INDIGENAS Y TRIBALES EN PAISES INDEPENDIENTES

PAVA LHAVTSATES NAPI NIVACLE, NIVACLEICHAC CHI TI LHTACHIFASESH TI PII TS`IVEE

1. Pa vatc`ayashva`ne Ujjaam tõlhshaam pa Vach`anja-yashva`ne Internacional del Trabajo.
2. Chi t`aalhjulh ti yi`ei pa Ginebra chi`papi lhcaanvacles Tcaasclanchaisha`ne pa yi`esh`e pa Oficina Internacional del Trabajo pa`lhetch`e ti chi yisclanesh`eshi ti yi`ei pa uj yitsaat pa nalhu 7 pa junio ti 1.983, ti septuagpesima`esh sexta`esh pa vatc`ayashva`ne:
3. Chi yovalhch`e pava vateiyishesh internacioanleshesh pava`lhech ti chi nfac`in ti yi`ei pa`lhech ti yi`ei pa`lhech Convenio chi`shita ti nõquee pava vatfacjesesh ti yicha pava lhavtsates papi nivacle, nivacleichac chi`ti lhtachifacesh, ti 1.967;

4. Chi yaichavalhch`e pava vacalheshch`e ti lhech ja Declaración Universal de Derechos Humanos, ti tólhshaam pa tojc`oya pava lh`Derechos Económicos, Sociales chi`pava Lhculturas, ti lhech shta ti Tólhshaam shta pa tojc`oya pava Lh`Derechos Civiles chi`pava lh`Políticas pa chi shta pav`elh isisti chi yiclôquiin ti tólhei pava tosc`oiaan chi ti yi`ei pava lhjunashch`esha`neen ti nôôclhee`maan pa lhjunashch`e.
5. Chi yilheclôjesh ca chi nanvaich`aclajch`e pa lhjunash ti yitsô`ajshi pava na tólhshivatc`oya yitsatis ja nt`aplhuqu`e` ti 1.957 pa chi shta pava chi nvaich`aclajch`e ti tólhshaam`in pa ti lhjunashch`een pava lhavtsates papi nivacle, nivacleichac ti ve`lhasham ti lhtachifas chi ti lhacom`a`esh pava yishisha`ne lhavtsates na tc`a na nalhu ti lhech lhfanishesh ti yicôjôi oshiyansha`ne ti vattsôôtjatesh shta pava nich`ac ya`clishaiyesh na tólhshivatc`oya yitsates pa nôquee pava chi yichenesh, pa côque istajc`oya ca chi nvômjatshi ca`lhech ti chi vaniisclaneshch`een ti yichesham ca`lhech ti Cosme ti yichesham cava`lhech ya`clishai vacalheshch`e lhapesh.
6. Chi ntôfaclesh pa lhjunashch`esha`ne pavôque yitsates ca nteetsha shta ca novalhch`e pava yitsôt`ajesh pa ti yi`ei ts`ivee chi` shta pa lhjunashch`e pa lhamanlhajayash chi ti

yicheshan`neen pava matas lhcôqueclitôi pa chi`shta ti yichaaajsha`ne pa chi`shta ti yiyitesh pava isis lhjunashch`e, ti yi`eshshi ti nôôclheesha pava yishisha`ne ti lhech yi`een.

7. Chi yituvahlch`e shta pa t`ajôôj pava t`iyashesh na ntc`a` na nalhu ti lhech pavôque yitsates pa sasemjop ca nanshamesh pava`lhech yitsôt`ajesh lhavaatsha ti ya`shesh ti lhjunasheshjulh pa t`ajôôj pa manlhem`e papi`lhech yi`ei pa Estados ti lhech yi`een pa chi`shta pava vatyôjijates, pava isis, pava yifaijanesh`in pa chi shta pa lhjunasheshch`chéen ti lhech lhfanishesh`in ti vatclôyitesha`neen ti yalhalheesh`in ti nôj`in.
8. Chi yaichavalhch`e pava yitsôt`ajesh ti chi yicatsônjatesh`in pava lhavtsates papi nivacle, nivacleichac pa chi shta papi lhtachifas ti tclôyesh`in pa lh`cultura, chi shta pa t`ajôôjamsha`ne ti yamvatsham pa chi shta pa lhjunasheshch`e na nalhuyish ti chishta ti nivaclesesh pa nôquee shta pa tc`acshamsha`ne pa chi shta ti yitôic`oya pava na tólhshivatc`oya yitsates.
9. Chi yituvahlch`e pavanalhjunash`in pava chi yan`e` ti lhech lhfanishesh`in ti yinei vatjuulh pa`lhech Estados Unidos, pa`lhech Organización ti lhech pa Naciones Unidas pa`lhech t`ajuiya pa Vatscôvjianjayash pa nôquee shta pa Vatsaccun-

jayashesh shta pa`lhech Vatch`anjayashva`ne ti lhech pa Naciones Unidas ti t`ajuiya pa Vatch`anjayash pa chi shta pa Vatsaccunjayash, pa`lhech Vach`anjayashva`ne ti lhech pa Naciones Unidas pa`lhech t`ajuiya pa vatvanqu`isjayash, pa nôquee pa Ciencia chi` pa Cultura chi shta pa Vach`anjayashva`ne Ujjaan yicha pa Vatmanlhajayash, pa`lhech lhjunash shta pa Instituto Indigenista Interamericano, pava`lhech t`aplhucleshch`evatjulh ti vattsôôtjatesh chi shta pava tc`acshamsha`ne ti vatsôôtjatesh`in chi ca ni tapoojq`e pa lhjunash ca lhettipaa ca nôqesh`in côque ca nuqu`ejop in ca ntifesh`in ca ni naacjut`aan pa chi shta ca nijôtjatesh ca nchaajsha`ne navôque chi yan`een.

10. Meelh ti apis ti chi vatpiya`esh pa chi yan`ejop pava na lhjunashvatc`oya ni chi nvoyeshch`e sha`ne; lhech pa`lhech chi yovalhch`e ti ni nôjeshch`e pa`lhech Convenio ti yi`ei pa lhjunash pava lhavatsatis papi nivacle, nivacleichac chi shta papi lhtachifasesh, 1957 (num. 107), ca tôlh`ejop ti yisnatesh ca`lhech cuatro`eishi pa`lhech vatyôjjat pa`lhech nalhu ti caaj pa vataijayashva`ne shta.
11. Meelh ti apis ti chi vatpiya`esh pava chi yit`ésh`in pava ni nvoyeshch`esha`ne ti chi`yovalheshch`e ti yi`ei pa lhjunashch`e pa ve`lha vatqu`isjayanach chi voyeshvatjulh ti na tôlhshivate`oyaan - pava yitsatis ca novalhch`e na`lhech Vatqu`isjayanach

- Convenio ca yicha pava, lhavtsatis napi Nivacle, nivacleichac chi shta ti lhtachitas, 1957 ti chi yanshi`ca nalhu veintisiete pa junio ti mil novecientos ochenta y nueve, ti nôyôjeshch`e pa`lhech Vatqu`isjayanach - Convenio, ca`lhech lhjunasha ca chi ni sesh`e ti - yi`ei ca lhjunash pa`lhech Vatqu`isjayanach - Convenio tiyi`ei ca lhjunash pava lhavtsatis napi Nivacle, nivacleichac chi shta ti lhtachifas, 1989.

PARTE I POLITICA GENERAL

Na Vatju tsac`oya Ujjaam Lhcaanvacle.

Lha Artículo 1

- 1- Nôque ti caaj lhech na Vatqu`isjayanach – Convenio ti chi yicaatjat.
  - a) pava lhavtsatis papi Nivacle, nivacleichac ti lhtachifas shta ti yi`ei pava yitsatis ti viislhavatsha`ne, nôquee pava lhjunashch`esha`ne, ti lhtats`avot`esh, pava lhculturas chi shta pava vatlhuj pava yitôôisha pav`elh pava na yi`een ti tanôyôjeshch`e ca`lhech samtovo, chi shta ti lhech yi`esh`e ti vatvyaneshsha`ne lhacom`a

ca`tajesha ti lhtachifaseshjop pava yitsôt`ajesh ti yi faijanasha`ne, ca`tajesha shta pa lhjunashch`e lhapesch ca`tajesha shta ca ve`lhaa shta pava`lhech ya`clishai ti tanch`anjai.

- b) Pava lhavtsatis papi`lhech ti viishavatsha`ne, ti chi yilheclôjesh ti nivacle, nivacleichac ti lhech shta pa lhfanishlhavach ti chine`at`eshc`oya pava lhavtsatis pa ti yi`e`ts`ivee pa`lhech lhcootsajatiyish ti lhech pa`lhech ti ta`vajuyesha ti yi`e`pa`lhech yitsaat ti lhech chi yisnatesh`e pava lhcoloniac ca`tajesha ti yi`e`ts`ivee lhapesch ca`taiesha ti yi`acfi lhavjôi pava yi`e`ts`ivee lhtsitenjavshai pa chi shta, paca lhjunasha pava matas yitsôt`ajesh, lhculturasesh chi shta pava yitsôt`ajesh, ca`tajesah shta ca nvatvenchatesh papu.
- 2- Pa lhaichavalhjayash ti ve`lhasham ti nivacle, nivacleichac ca`tajesha ti lhtachifas ti tajulhe ti vatlhechinatesh pa ya`shesh ti lhjunashch`e jôel`esh ca nvacihitlhavatsha`ne jô pa nt`ajôôjamsha`ne pava`lhech yisnatesha`ne lhech pava yisnateshlahtam ti yi`esh pa`lhech Convenio.
- 3- Pa yichenesh pava`lhech vacalhesch`e ti yi`ei pava (lhavtsatis) ti lhech nôque Convenio ti tanca nvatlhanichitesh ca`lhech lhaichavalhjayashesh ti lhech lhfanishesh ti yicaatjat pava yan`elhatam pa ti lhjunasch`e pava yitsôt`ajesh ti isjop ca chinju-

teem lhacom`a para`lhech yitsôt`ajesh ti tojc`oya.

Lha Artículo 2

1. Papi lhcaancacles tajulhei ca nteesh ca nvatlhanchitesh ca nôquesh`in ca nôqueshei`in pava yitsatis ti suiyeshshiinpave`lha ca chi chi nasndtesh ti chi yaichavalhch`e ti yi`ei pa lhjunasch`e ti chi yovalheshsha`ne ti chi yiyitsjan pavôque yitsatis chi shta ti chi yijôtjateshem pa lhch`anjayash ti yishiin.
2. Nôque vatfanishesh ti yitshaan ti vatclôvalhesh,
  - a. Ca chi nijôtjat papi lhcaanvaclesesh ti yi`ei pa t`ônash pava yitsatis ca nanshamesh chi ca nvatsavac`oya ca lhjunasheeshch`evatjulh pava yitsôt`ajesh chi pa lhjunasheh`ch`esha`ne papi lhcaanvacees ti nacional`esh ca njutei pap`elh lhcaanvacles pava lhavtsatis.
  - b. Ca chi ntanacjut`esh ca uja`esh shta ti lhech lhjunash pava yitsôt`ajesh ca lhtats`avot`eesh, pava chi yicashayesh chi shta pava lhculturasesh pavôque yitsatis ti chi yivijatanjalh ti lhech ti lhjunashch`evatjulh ti lhtats`avot`esh pa chi pa lh`cultura pava yishayanesh`in chi shta pa lhjunashch`e lhapesch chi shta pavalh`instituciones.

- c. Ca chi nefenesh'in papi lhcaanvaclesesh pava yitsatis ti suiyeshshiin ca chi nvômjatschi pava na lhjunashch'e ti lhtats'avot'eshjop'in pava chi yicashayesh'in ca jôcl'eesh ca ncaaj'in ca nôvjiin papi lhcaanvaclesesh ti indigenistasesh pa chi pap'elh lhcaanvaclesesh papi ve'lha lhavtsat'e ti nacional'esh, ti ve'lha pa lhjunash pava tane-fenesh pavôque ti lhech lhjunashsha'ne chi pa lhjunash pa lhamanlhajayash.

Lha Artículo 3

1. Pava lhavtsatis papi nivacle, nivacleichac chi shta ti lhtachifasesch pa uj pa t'ishami'esh shta pava yitsôt'ajesh ti nivaclesesh chi ti pii ts'ivee pa ujesh ti amem paca lhjunasha chi shta ca nôôvanôcfiin. Pa chi yan'een ti lhech nôque Convenio.
2. Yaaj na taj ca vatcôvôseesh'in yaaj na shta na paca lhjunasheesh ca ni niyitesh ca'tajesha shta ca yaaj na shta ca nashjatesh pava yitsôt'ajesh ti nivacles chi shta ti pii'esh'in ti ujesh pavôque yitsatis ti suiyeshshiin, yitshaam shta pava yitsôt'ajesh ti caaj jem pôque Convenio.

Lha Artículo 4

1. Tajulhei ca ni nequetsenesh pavôque yijô'ti

lhjunashch'evatjulh ca chi nvachitsham pa t'ajuiya ca nvôtclôvalh papi nivacle, chi pava instituciones, pava lsis, pa vatcumjat, pava lh'culturas pa chi shta pa lhjunashch'e nava nalhus luís pava yitsatis ti suiyeshshiin.

2. Ca lhjunashch'evatjulh pavôque nyijô ti isis pa ni ntajulhei ca chi natjuijulh pava lsis lhaichavalh-janôc ti pii'esh pava yitsatis ti suiyeshshiin.
3. Ca chi nanshamesh jô ca yaaj ca chi nôve-shva'nocfiin pavôque yitsôt'ajesh ti lhcaanvaclesesh ti yitsaat lhavosesch ca yaaj na shta ca nvatlhejesha'neen ca yaaj ca napecleshicham paca ve'lhaa ti yi'ei pa lhjunash ti chi yilheclôjosh ti lhech pavôque nyijô ti lhech lhjanashesh.

Lha Artículo 5

Ca'lherch ihanfanash pôque chi yan'e ti caaj na Convenio

- a) Tajulhei ca nantôfaclesh chi shta ca ni yitsjayan pava isis chi shta ca nvatc'alhtanesh'in ti lhtats'avot'esh'in, pava l'culturasesh, pava isissha'ne chi shta pava ni nvatvan vatsôc'octis ti yitsôt'ajesh lhavaatsha ts'ivee pava'lhech yitsatis chi shta ti tajulhei ca nchaajsha'ne ca'lhech lhjunasha ca nvôôtsôtjatesh ca natcavooijulh pava ni ntajulhei ti caaj ti chi yicatjat'in ti lhech ti chi tanôyôjeshch'e ti lhech ti

viseshlhavatsha`ne.

- b) Tajulhei ca nvijatanjulh ti chi yi`eshi pava isis, chi vatc`alhtaneshane ca`tajesha ti instituciõ-nesesh pava ilavtsatis.
- c) Tajulhei ca nvatthinichitesh ca nõqueshei ca ve`lhee`elhsham pava ti suiyesshiin pòvòque ca nõquesha`neen ca lhjunasheeshch`evatjulh pava tavijataisha`neen ti yitòyishlhav`ne pava`lhech yitsatis ca nõv`acti lhavjõi pavòque nich`ac lhjunashch`esha`ne pa vatmanlhajayash chi shta paca vatcumjat`a.

Lha Artículo 6

- 1. Ca chinasnatesh`in pavòque yan`e nõque Convenio, papi lhcaanvacles tajulhei.
  - a) Novalheshei pava yitsatis ti suiyesshiin, pa tolhajop ca nõquesh`in pava vatsòòtjatesh`in chi shta ti vatvenchatesh ti tòlhajop`in pava instituciones tanch`anjayesha`neen, pa yajatesh`in shta ti yic`alhtanesh`in pavalhech lhcaanvaclesesh ca`tajesha papi tcaasclanchaischa`nee ti lhechesh`in ti yitòt`ajshi ti yiteshiyan`in.
  - b) Ca tsitenajeesh pava`lhech ti lheh lhjunash pava yitsatis ti suiyesshiin isjop ca nõqueshei ti camòmeshc`oya, taj ca`lhech lhjunashaan ca lhjunashach`evatiulh pa nõoquee pav`elhcha vatc`ooteseeshjop papi lhech

tavtsatei`e chi shta ca lhacom`aa pava na lhjunashvatc`oya ca nvatthanichiteshsha`ne ca`lhech t`unasjeesh`in pava`lhech instituciones ti chi tàpayeishi ca ve`lhaasham pava chiyisclanvatich`een chi shta ca natcuumjulh pava tavujuyesha lhjunasch`esha`ne pa chi shta pava vacalhesch`e ti yisclanlhatam ti vatp`ooj`een.

- c) Tsitenajeesh pan lhjunashch`e pavòque ca uja`esh shta ca chi nõquesh`in pava`lhech instituciones chi shta pava nich`ac chi tòlhesham pavòque yitsatis, chi shta ti lhech lhjunashch`e ti vattsòòtjatesh ti tçufayesh`in pava tinshangas ti lhòch ti chisuiyesshiin ti t`ajuiya pa yòj`esha`ne.

- 2. Pava chi yovalhch`e chiyichaaaj ti lhech tòlh`ejop ti lhech lhanfanash ti lhech nõque Convenio ti tajulhei ca nasnatesh`in pa is chi shta ca ve`lhaa paca lhjunasha ti apis ti chiyicuulhjulh ti vatsòòtjatesh, ti lhech ti yicuulh pan yòjesh`een jayu ca jaalh pa namjei ca ncaòvjòchi ca nanchava`yei ti lhech jònee pava`lhech ti chi yisnatesha`neen.

Lha Artículo 7

- 1. Pava yitsatis ti suiyesshii tajulhei ca ncaajjem pa yitsòt`ajesh ca nteesha`ne pa nõque pava yitsòt`ajesh ti yen lhatam ti lhech pa-

vôque ca`lhech lhjunasheesh ca nôquesh`in ca nt`ôtayesh shta lha`ma taj paca lhjunashaan pa`lhech vatmanlhajayash, pava nivatcacojayasheesh, ti instituciòn chi shta ti tajulhei jum shta pavôque vatsôc`ôctis pa chi shta pava cotsjatis pava yishisha`ne ti pitosesh`in ti yichenesh`in pa ti lhfanishesh`in chi shta ca chi nclôvalhesh ti yi`ei pa ti lhjunashesh ti iseemjop, tilhech lhavaatsha yitsôt`ajesh ca nôquesh`in pava tashaai vatlhuj, ti lhtats`avot`eshjop pa nôquesh`in pava tashaai vatlhcej, ti lhtats`avot`eshjop pa chi shta pa lh`cultura. Lhech shita pava`lhech yitsatis tajulhei ca nôqueshei ca niiscianeshvatich`e, ca`lhech lhfanisheesh`in ca chi shta ca ntuvalhch`e pava lhplanes ti vacalheshsha`ne ti chi yichesh`in ti nacional`esh ti yitsôt`ajei ti lhech lhch lhcajunashesh ti yitsôt`ajei.

2. ti lhapa issa`ne pavôque lhjunashch`esha`ne pa vatmanlhajayash chi pa vatcumjatchi shta ca nôca pa vatmanlhajayash chi shta pa vat`isiyasha`ne pavôque yitsatis ti suiyeshshiin, ca nôqueshei`in ca nôque lhjunasheesh ca nôquesha tajulhei shta nan lhjunash pava lhplanesesh ca nôqueshaneen pa`lhech tashaai vatlhuj ca nôque te`acleesham pava chi yishish`ne cotsjatis yi`ei pa yi`e.
3. Papi lhcaanvacles tajulhei ca nclôvalh lhai`yaash ti yinjôt ti caaj`in pa ti chi Yi`e lhech ti chi yisnatesh`in ti chivantôyitesh`in ca ve`lhaasham`in pavôque

yitsatis ti suiyeshi ti p`alha ti chi yovalhch`e pa lhjunasch`e ti lhtats`avot`esh, pa vatsôc`ôctiyash chi shta pa lh`cultura pa chi shta pa lhjunashch`e na`lhech nalhuyish pa nôquee shta pava lhfanishlhavatsha`ne ti chi yichesh`in ti chi yivanch`e isjop ca ncaajjem pavôque yitsatis.

Pava vacalheshsha`ne ti yi`ei pavôque chi vantôyitesh`in tajulhei shta canvôôtsôtjateshsha`ne ti yi`ei pa yaichavalhei ti ujesh ti yijôt`ajsham pava t`ajuiya ca chi nasnatesh`in pavôque t`ônashva`ne.

4. Papi lhcaanvacles tajulhei ca nchaajsha`ne pavôque lhjunashch`e ca vê`lhaasham chi pavôque yitsatis ti suiyeshshiin, chi shta ca ni nôclit ca nasclanlhatam yi`ei pa lhjunash na nalhuyish ti yi`ei pavôque cotsjatis pava chi yishisha`ne.

Lha Artículo 8

1. Ca chi ncaatjat pa lhanvacleyash ti nacional`esh pavôque yitsatis ti suiyeshshi tajulhei ca nchaajsha`ne ca`lhech lhjunasheesh ca nvaatlheclôjesh pava yifaijanesh`in ca`tajesha pa yitsôtajesh ti lhech lhfanishlhavach lhapesh.
2. pava`lhech yitsatis tajulhei ca ncaajjem pa yitsôt`ajesh ca nasclan pava yifaijanesh pa nôque pava instituciones ti yitsôt`ajesh, ti lhech pavôque ti tanca nôveshi pava yitsôt`ajesh ti yashesh pava

apis ti vacalhshamsha`ne papi`lhech ti vatlhechinateesh pa lhcaanvacle ti nacional`esh Taj ti tan shita pavôque yitsôt`ajesh ti nivacleseshjop ti toscöhe`oya ti tantofaciyesh ca yajateesh`in ca chi suiyeeshshiin, tajulhei shta ca tsitenajeesh`in ca natjuiya shta ca chi nasclansha`ne pava`lhech chi yi`eshvanôcfiin ca isajop shta ca ncaaj paca chi nan`ejop ti nich`a chi tôlhesham.

3. Pa chi yisnatesha`ne pavôque vanishes`e lhja 1 chi lhja 2 ti lhech navôque artículos ti tanca natvijatayem papuque lhcaanvaclessesh pa`lhech ti vanetônesh pava yitsatis pa yichenesh pava yitsôt`ajesh tantôfaclisha`ne ti lhacom`a`esh papi yitsaat lhavos ti yi`ei pa yitsaat chi shta ca niche-nesh pava tanyôjjjayesh ti tavujuyesha.

Lha Artículo 9

1. Ti lhech pôque ti lhavaatsha pa`lhecha ca nvan-cufanshelh ti Yi`ei pa lhjunashch`e pa lhcaanvacle ti nacioanl`esh chi shta pava yitsôt`ajesh ti nivacle ti toscshe`oyaan ti tantôfaciyesh, tajulhei ca nach`anjulh pava matas lhjunashch`e pava`lhech yitsatis ti suiyesshi ti yichajop ti yi`ei pa lhjunashch`e lhapesht ti t`ajuiya ca nchaajsha`ne pavôque ni isis vatfanishesht ti lhech papi lhacaanvaclesesh.

2. Papi lhcaanvaclesesh ti tcaasclanchaisha`ne ti chi t`a lheshjulh ti chi nfaclemch`een ti Yi`ei pavôque lhjunasch`eshan`ne pa`lhech vatnilhjenjayash pa tajulhei ca na nchavayei pava yifaijanesh ti Yi`ei pa t`ônash pava yitsatis ti Yi`ei pa lhjunashch`e.

Lha Artículo 10

1. Meelh ti chi yan`een pava t`ajuiya papu ti na lhfanishlhavach`in ti tanivalhchai ti yan`e` papi lhcaanvacles lhech pa ujaam papi`lhech lhcaanvaclesesh pava yitsatis tajulhei ca ncaajjem ca na nchavayei pava vatjunash shta pa`lhech pava`lhech tashaai vatlhuj ti lhts`avot`esh pava lhculturasesh.
2. Tajulhei ca njut pava ni cashclôjesh ti yi`ei pa lhjunasha`ne pavati chi yichinesht papi ti sassha`neen ti na lhjunashvatc`oya pava vatvan`ôcfajavtes.

Lha Artículo 11

Pa vatyôjjjat ca yaaj ca chi nvashan chi shta ca yaaj ca ntanivalhchai pa nôquee pava yan`een papi lhcaanvaclescsh pava yitsatis ti suiyesshi pava chi t`acumesh`in nivaclevos ti chi yimatsinesht`in papu ca lhctaja ca nich`a ntôlhtajesham, paca t`ajôoj taja ca`tajesha ca yaaj na ca`lheeh lhjunashach`e pava

chi yivaneshch`e pa vatyôjjjat ti t`ajuiya lhacom`a papi lhtachifas.

Lha Artículo 12

1. Pava yitsatis ti suiyesshhi, tajulhei cancaajjem paca ni nitsjayan ti ca natjujulh papi yachajshichamch`e pava yitsôt`ajesh, chi shta ca isajop ca nitôlheshsham ca nôquesh`in pava yijôqu`esha`ne ca`lhech lhjunasha ca nivacleeshjop ca`tajesha shta pa t`avisiyasha`ne ti ve`lhasham ti chi tanôclitesh, ca chi nijôtjat ca`lhech vach`anjayashjulh ca yijô`a yi`ei ca lhjunashch`e pava chi yitsôt`ajesh. Tajulhei ca nchaajsha`ne na natjuiya ca lhtsôjtee`eshjop papi lhcaancacles chi pava`lhech yitsatis ca isjop shta ca ntôic`oya pa chi shta ca chi ntôijatc`oya ca lhjunashch`e cava yijôqu`esha`ne, ca yaaj ca nvijatanem na nlhjunash ti chi suiyesshhi ca naichavalheshlhav`ne shta pav`elhcha ti chi t`acumesh`in yinjôt.

Parte II Tierras

Lha Artículo 13

1. Ca chi nchenesh pava chi yan`een nôque con-

venio, papi lhcaanvacles tajulhei ca nvijatanjulh pava ujesh ti chi suiyesshhi ca natjuiya shita pava lh`culturas chi shta pava chi yajulhgatei pavôque vatôvtô ni nvatvan ti lhech pava yitsatis ti suiyesshhi ti chi yivanch`e ti lhech lhanfanash pavôque cotsjatis ca`tajesha cotsjativshai, ca`tajesha ca napu`asham, ti yi`ei jánlhjunashch`e ti chi pitojesh`in ca`tajesha ti chi yichenesh pa ti lhjunashch`e pav`elh na lhjunashvatc`oya, chi shta ca nven`esh pava lhjunashch`esha`ne ti tanôyôjeshvatich`e ti lhech lhjunash ti lhech lhfanishesh pap`elhcha.

2. Pa chi yichenesh ti vacallesh`e pava`lhech articulos 15 chi lha 16 tajulhei ca nôqueshei ti tôlh`ejop pa lhcootsjatiyish, ti yi`ei pa nash`e ti lhacom`a ti tavsateishi pava yishisha`ne cotsjatis lhech pava yitsatis ti suiyesshhi ti t`acuumjiin ti yicheneshjop pa ti lhjunash shta peelh lhjunashch`e.

Lha Artículo 14

1. Tajulhei ca na ntôfaclesh pavôque yitsatis ti suiyesshhi pa yitsôt`ajesh pa chi shta pa lhjunasheshch`e ti yi`ei pavôque cotsjatis ti yishisha`ne lhapesha pa t`acuumjiin shta. Lha`mataj pava na lhjunashvatc`oya ti tavujuyesha, tajulhei ca nchaajsha`ne ti yi`ei pa lhjunashch`e pa chi ca

ni valclôvalheshlhav`ne pa yitsôt`ajesh pavôque yitsatis ti suiyesshhiin ca nchenesh pava lhcootsjatis ca yaajna jô ca`lhech lhjunaheesh`in yinjôt na nlhjunas ti pitôjesh`in lhavaatsha ts`ivee, taj ti vooi ca ncaajjem ti lhech lhjunash lhapesch`e pavôque ti lhnôyishesh pava chi yisnateshaneen pava lhfanishlhavach lhapesch`e shta pa na nlhjunash ti caaj`in yinjôt. Ti nôque lhjunashch`e, pa tajulhei ca nvaatjutem lhavaatsha ca nvôntôyitjulh pa lhjunashch`e pavôque yitsatis ti teiyeshsha`ne pa chi shta papi vatcôjiyanja`vat lhavos ca chi na ntôfaclesh jô.

2. Papi lhcaanvacles tajulhei ca nchaajsha`ne pavôque ti lhech lhjunashch`e pavôque ti lhech ti chi suiyesshhi ca ntifesh pava cotsjatis pava`lhech yitsatis ti chi suishemshiin ca pitôjeesh`in ti yi`ei pa lhjunashch`e lhapesch`e shta ca ni jôtjatesh`e chi ca ni yitesh jum ca yaaj paca lhjunasha pava yitsôt`ajesh ti tavujuyesha chi shta ca`lhech nôv`ec`oya.
3. Tajulhei ca nôveshi ca nôquesha`neen ca ntosôt`ajesh`in shta pa t`ajuiya ca nan`ejop pa lhjunashch`e ti lhcaanvacleesh ti nacioanal`esh ca natjuya shta ca chi nasclansha`ne pa`na ti yi`ei pa nashesh`e pava cotsjatis ti yisclanvatich`een pavôque yitsatis ti suiyesshhiin.

Lha Artículo 15

1. Pva yitsôt`ajesh pavôque yitsatis ti suiyesshhi pava tashaai lhavjôisha`ne ti caaj in ti lhech pava lhcootsjatis tajulhei ca chi niyitsajayan jô pavôque. Pavôque yitsôt`ajesh ti yitôic`oyaan pa yitsôt`ajesh pavôque yitsatis ca nôqueshei pa`lhech ca nchenesh`in pa tcaasclanchaisha`ne ca chi nasclan`in pavôque ti tashaai.
2. Na`nlhjunash ca`lhech lhjunasha lhôn ca ntsôt`ajesh na Estado ti yitsôt`ajesh pavôque minerales ca`tajesha ca lhecha pavôque tashaai ti tôlha na`lhech cotsjat`e, ca`tajesha ca ncaajjem pava yitsôt`ajesh na nlhjunash pav`elhcha ti tashaai ti caaj em nava`lhech cotsjatis, papi lhcaanvacles tajulhei ca`lhech nav`ejo`in ca`tajesha ca nchaajsha`nelhatam ca lhettipa nôquesh`in chi shta novalhei ca nclôvalnch`e pavôque yitsatis ti suiyesshhiin, pa`lhechesh ca chi nvaclhitshamsha`ne ti lhech pavôque chi suiyesshhiin yitsatis ti ni ameesh ca nteshiyan`in, chi shta ca nchenesh`in pa lhjunash`in, ca njutsjat ca yaaj ca ni chenesch`e ca`tajesha ca chi nvashan paca lhjunasha pava vacalhesch`e ca isajop ca ntôya pava tashaai pava`lhech ti caaj`e pava cotsjatis. Pava yitsatis ti suiyesshhi tajulhei ca nôqueshei`in yinjôt ca yajateesh ca isajop`in pavôque ya`shesh ti isis pavôque ti chi yan`een pa-

vôque ti lhanfanash`in, chi shta ca ntôts`ôtayesh`in pa ve`lha ca ntôtômjalhesh`in ti yi`ei pa lhjunash`in ca chi ca na lhnashaan ca nteshiyan ca ameesh ca nlhujaneen ca`lhech lhjunasha pava`lhech chi yisnatesha`ne.

Lha Artículo 16

1. Ca chi nasclan ti lhech lhjunashesh cavôque va`nisesh`e ts`ivee ti caaj`in anôque artículo, pava yitsatis ti suiyeshshi ti tanca ni tajulhei ca chi nc`uijat`ei`in pavôque cotsjatis ti pavôque chi patôjesh`in.
2. Meelh ti yinjôt`in ti lhech lhjunash`in ti chi yic`aijat`in ti chi suiyeshshiin, taj ti ve`lhee ca`lhech lhjunashaan ca isiseesha`neen ca lhavaatshaa lhôn shta ca na nchavayci`in ca chi njute`een ca`lhech ca visalhavatch`in pa chi shta ca na ntôfaclesh`in pa ti tôlh`ejop. Meelh ti ni isajop ca ncaajjem ca na nchavayei, pa vatc`uijayash chi shta pa chi vatcaclôn`e taj ti tajulhei shta ca ncaajjem paca nôv`e chi ca nvacalhsham pa`lhech ca nôqesh`in ca nvôôtsôtjatesh ti tsitenajesh`in pa lhanvacleyash ti nacional`esh, yicshenshi pava chi yitsjulhch`e sha`ne, meelh ca ncaajtaj paca nav`e, ti lhech pavôque yitsatis ti chi suiyeshshiin ca ncaajjem ca chi nc`ôôjlhanitem ca ncaaj ti yijô ti lhech lhjunahch`e ca ntônôclhanitesha.

3. Ca yinjôt`aan ca c`ôôjlhaa`an, pavôque yitsatis tajulhei ca ncaajjem pa yitsôt`ajesh ca nôcjaam pava lhcootsjatis ti yi`ei pa lhjunash lhapesh pa nt`aplhuqu`een ti vô`mesh ti vaclan pa`lhech tôlh`e`jop`in ti lhech lhjunash`in pa lhc`uijayash chi shta pa vatcaclôn`e.
4. Meelh ti tapiclhach`e pa nii`a ca isajop, ti vooi pa lhjunashch`etivômeshtiyivoyeshvatjulhca`tajesha ti ampapu ti lhech lhjunash ti vatpiya`esh`in ti yichesh`in ti vattsôôtjateshsha`ne ti lhech t`ônash pava yitsatis tajulhei ca ntôts`ôtayesh, ti lhacom`a ti yi`ei pa lhjunash ti isjop, ti cotsjatis ti lhech ti`isis jum chi shta papi`lhech lhcaanvacles ca`lhech lhjunashalhôn ca lhjunashch`evatjulh chi shta pavôque cotsjatis ti pitosesh`in ti yi`ei pantôlhshi lhapesh, chi shta ca chi nvashan ca ninach`in ti yi`ei pa lhjunash ti suiyeshshin chi shta ca nijôtjatesh ti yichesha`neen pa t`aplu`lhapesh. Meelh pavôque yitsatis ti suiyeshshiin yen can chi njuteem pa ve`lha ca ntôyeshlhva`ne lhapôque tinshanja ca`tajesha pa lhjunashch`e, tajulhei ca nvatlhini-chitesh ca lhavaatshaa`esh ti yijô ca ntôyeshlhavne, pavôque ca chi nijôtjatesh pava vatsôôtjatesh.
5. Tajulhei ca ntôyaan tatsha ca uja`esh shta ca`lhech lhjunasha papi nivacle ti chi yic`uijat`in chi shta pava vatcaclôn`e ti ni nôôclhaa paca lhjunasha pava chi yac`oyesh ca`tajesha pa yites-

hiyan ti lhech ti a`ôtejem ti lhjunashjulh ti lhech lhjunashch`e pa`lhech ti nijooilheeshch`e.

Lha Artículo 17

1. Tajulhei ca nach`anjulh java lhjunashch`evatjulh ti yiyôjivatam`in ti lhech pavôque yitsôt`ajesh ti yi`ei pa cotsjaat ti lhetch`e papi lhcaanvaclesesh pava yitsatis ti suiyesshhiin ti tsitenas`in ti lhech pavôque yitsatis.
2. Tajulhei ca nach`anei pava yitsatis ti suiyesshhiin ca yinjôt`aan shta lhavaatshaa ca nôjpôyesh shta ca nyôji`eshlhatai pava`lhech cotsjatis ca`tajesha ni yojieshlhatam paca elhchaa ca vena lhjunasha ti yi`ei pava yitsot`ajesh ti lhech pavôque cotsjatis ca nôveshfach`eec`oya papi lhtachifas.
3. Tajulhei ca niyôitan papi nivacle ti lhech papi vena tôlhsiin ti yi`ei pavôque yitsatis tajulhei shta ca cooseem ti lhech pavôque yifaijanesh`in lhapesht pavôque yitsatis ca`tajesha pavôque ni ntantôfaclisha`ne pa`côque vatyôjija ti lhetch`e shta papi lhanvaclesesh pa`t`ajuiya shta ca nvôôtsôtjatesh jô pavôque, pa yijôt`ajesh ca`tajisha ca nchenesh pavôque yitsatis ti lhavaatsha jayu ca ntsôt`ajesh ts`ivee.

Lha Artículo 18

Ja vatyôjijjat tajulhei ca nc`alhtanesh pa vativalhjayas-hesh paca ntsôt`ajesh ca natjuijulh lhacom`a ca na ntôfaclesh ca`tajesha ca lhavaatshaa ca nasnateshlhatam ti yi`ei pava lhacotsjatis pavôque yitsatis ti suiyesshhi ca`tajesha ca lhacom`aa ca nchenesh ca yaaj ca ntônôjija`yesh pava`lhech tavujuyesha papi nivacle ti lhech ti ta`vujuija papi`lhech pa chi shta papi lhcaanvacles tajulhei shta ca natcum`e ca lhjunasheeshijulh chi ca natjuiya pava nin yôitanesh yi`ei pa lhjunash ti chi tivalhjanesh`in.

Lha Artículo 19

Pava chi yôyinsha`ne vacallesh vatcôjiyanjas ti nacionaleshesh tajulhei ca ni yitsjayan pavôque yitsatis ti suiyesshhiin pava lhjunashch`esha`ne ti tajulhei pava`lhech ca nvatc`usinatedesh`in chi pav`elhcha ti na yi`een ti yi`ei pava`lhech palhech yitsaat, pavôque yiteshiyan taj.

- a. Ca natpayeishi pa cotsjaat chi ca chi napshin`een yi`ei pa t`ônash pava yitsatis ti meelh pava`lhech cotsjatis ca chi nan`een ca lha`maa ca ni ntajulhasham jô ca natjuiya shta ca ni nitsjayan shta pavôque lhacumjavos ti ve`lha ti caaj`in ti isishesha`neen chi ca natjuya shta ca ncaajjem ca chi nc`oojilhanit ca jaspaa ni tôôl-

hshi ca aclojasham.

- b. Ca chi ca na nchavayei'in shta pavôque t'ajuiyaan ti chi suiyesshiin chi ca natjuya shta ca chi nôquesha'neen pavôque cotsjatis ti lhech t'onashesh pava yitsatis ti apis ti yi'een.

PARTE III CONTRATACIÓN Y CONDICIONES DE EMPLEO.

NA PU'JANECHISHI T'IYA CHI T'ACUMAJOP CHI SHTA PA LHJUNASHCH'E PA VATCAVO

Lha Artículo 20

1. Papi lhcaanvacles tajulhei ca nvashan'in, ti yi'ei pa lhjunashch'e ti lhcaanvaclesesh ti nacional'esh chi shta ca ve'lhee'elsham ca nôvji'pavoque yitsatis ti chi suiyesshiin, ca yijô'a jô pavôque ca lhjunasheeshvatjulh ca natjuya ca chi ni yitsjayan'in papaque vatcumjat lhavos ti ta'vajuyeshaan pavôque yitsatis ca ve'lhaa ca ni yitesh'in chi ca t'unajeesh shta pôque ti chi t'acumajop'in chi shta pa lhjunashch'e pa vatcavo, chi pa lhjunas-

che ti ni ameesh ca'lhech lhjunasha ca yaaj ca chi nunitjat ti ampa t'unajeeshjop pa vatcacleyashjop ti yi'ei pa lhfanishsh'in papi vatcumjat lhavos ti lhacom'aesh.

2. Papi lhcaanvacles tajulhei ca nvashan'in ti yi'ei pan t'aplu'qu'een ti lhavaatsheesh ti yaaj pa ca lhjunasha'esh paca lhjunasha ca yaaj ca nôveshvanôcfiin papuque vatcumjat lhavos ti ta'vajuyeshaan pava'lhech yitsatis ti suiyesshiin chi shita pap'elh vatcumjat lhavos, ca nyijô ca nôque pap'elhcha chi ca;
  - a. Ca lhnôyisheesh pa vatcumjat lhavo'ca nôveshi pap'elhcha chi yicumjat'in ti chi yovalheshch'e chi shita ca lhjunasheeshch'evatjulh pava na chi yiyut'in pa chi shta ca nôyisheesh.
  - b. Ca t'ajôjavatjulh ca lhjunashach'evatjulh pa vatcumjat ca lhjunashajulh ti is.
  - c. Ca nôquei'in pa vatcafitatsiy lhavo'ca ni nijôtjat'in chi ca isa'shita pa vatcumjat, lhacom'a pava chi yijuteem shita ca ni nijôtjatesh ca lhtats'avot'eesh pa chi shita pava chi yijuteem atesha ti taiyeshchisham pa vatcavo, pa'lhech lhjunash shta pa chi yi'e'jpôyich;
  - d. Yitsôt'ajesh ca lhtats'avot'eesh, yitsôt'ajesh shta ti camômeshc'oya shta ca nasnatesh'in lhacom'a pavôque chi yisnatesha'neen papi yichaj'apee'em pavôque t'ajuiya ca namjei

lhac`o`pa vatyôjijjat, chi shta pa yitsôt`ajesh ca ntifeshch`e jô pava convenios ti voojvatich`e ti vatcavoseshjop ca`tajesha shta pa lhch`anjayashva`ne papi vatcavosesh.

3. Pava lhjunashch`evatjulh ti vattsôôtjateshsha`ne tajulhei shta ca nvatvenchatesh ca ni niyitsjanesh jô.
  - a. Papi vatcumjat lhavos ti ta`vujuyesha pavôque yitsatis ti suiyesshiin, ca nôqueshei papi vatcumjat lhavos ti na yi`esh`een, ti lhech lhavaats-ha shita ti na yicheshiin ti vatcavoseshjop pôque vatcôjiyanjayash ca`tajesha shta pav`elhcha chi yisnatesha`ne, pa`lhech lhjunash shta papi vatcavoseshjop`in ti lhpôcôt`esh`in pa vatcumjat, nishamesh ti chi yijôtjatesh ti lhech lhjunash ti lhech lhfanishesh pa vatvacleyashesh chi shta ti vatc`alhtanesh`neen ti nacionalesesh chi pap`elhcha vatcumjat lhavos ti pavôque na lhjunashvatc`oya chi pavôque lhjunasheshch`evatjulh pa yi`e`ts`ivee, chi shita ca`lhecha ca uja`esh jum ti vatpiya`esh ti yivoyeshvatjulh pavôque yitsôt`ajesh ca nasclansha`ne pôque vatvacleyashesh ti chi yoyinch`e chi shita pa tashaai ti chi yan`een.
  - b. papi vatcumjat lhavos ti ta`vujuyesha pavôque lhjunashesh`ch`esha`ne pa vatcumjat ti suiijulh ti t`ajuija na vatmanlhajayash, ti yiven`esh pa lhjunashch`e pa`lhech ti vacalheshsha`ne papuque lhavosesh ti yovalhch`e ti vancateshiyan

ca`tajesha pav`elheha na lhjunashvatc`oya tantôvquitai

- c. papi vatcumjat lhavos ti ta`vujuyesha pavôque yitsatis ti tanca nôqueshei`in pa ti lhjunashch`e ti vatcavoseshjop ca nchajsha`neen, yicheshei lhacom`a ti yi`ei pa lhjunash ti vatjuteem pava vatpi`ôc;
  - d. papi vatcumjat lhavos ti tavujuyesha pavôque yitsatis nishamesh ti lhjunasheshch`evatjulh pa ti lhjunasheshch`evajulh pa chi shita ca nvatpiya`esh ca natjuya papi nivacle chi shita papi ôcjecloî ca vatcavoseesh chi shita ca niyitesh ca natjuijulh pôque ca ntivalhjanesh`in.
- 4.- Tajulhei ca nvaatjutem pôque yijô`jô ca nvôn-tôyitjulh pava chi yisnatesh`in vatcumjavos ti vatsôôtjatesh ca ntualheshch`e pa vatcumjat pavôque catsjatis yi`ei pa t`acumesh`eem pava yisnatesha`ne ti ts`ôtei`acfiin papi vatcumjat lhaves ti ta`vujuyesha ts`ivee pavôque yitsatis ti suiyesshin, pa`lhech ti fesh ti yiyitsjayan ti yijôneshch`e pa t`onash pavôque chi yan`een ti lhech nôque ti caaj na Convenio.

**PARTE IV
FORMACIÓN PROFESIONAL,
ARTESANÍA E INDUSTRIAS RURALES.**

**NA IV CHI VANIISNATESHJOP
VAT'EIJATSJANJAVO, VATAASNATSJES
INDUSTRIASESH TI RURALES.**

Lha Artículo 21

Papi lhcaanvaclesesh pavôque yitsatis ti suiyeshshi tajulhei cava chi yan'e pavôque chi yichenesh ti vaniisnateshjop ca vat'eijatsjavo calhecha lhôn ca lhjunashach'evatjulh ti lhech papuque shita ti yishi pa yitsaat.

Lha Artículo 22

1. Tajulhei ca nchaajsha'ne pavôque ca natjuya ca ntanacjut'esh'in chi ca nôqueshei'in atesha papuque lhcaanvaclesesh pavôque yitsatis ti suiyeshshin pavôque vacalheshch'e ti vaniisclaneshch'e ca vat'eijatsjanjavo ti lhech lhfanishesh pôque lhcaanvacle.
2. Meelh ti vacalheshsha'ne pavôque ti vaniisnateshjop vat'eijatsjanjavo ti lhech lhfanishesh'in pa ujesham ti caaj'in ti ampa ca ncuulhjulh pa-

vôque chi suiyeshshiin ti yijôqu'esha'ne pavôque yitsatis ti suiyeshshi papi lhcaanvacles tajulhei ca nijôtjat, côque ca nôqueshei'in ti yi'ei pa t'ônash pa yitsaat, chi ca nan'ec'oyaan pava chi yan'een vacalheshsha'ne chi shita pavôque nyijô ti lhech lhjunash ti vaniisclaneshch'e.

3. pavôque vacalheshch'e ti yijô jô ti vaniisclaneshjop ti tajulhei ca tsitenajeesh ca'lhech lhjunasha ca natpicleshch'e pavôque tashaai vatcôs, pava na lhjunash'in ti lhtats'avot'esh'in chi shita pava lhculturasesh pa chi shita pava chi suiyeshshin ti yijôqu'esha'ne ti lhech pavôque yitsatis ti suiyeshshiin. Lhacom'a pa chi vantôyitesh ti lhech nôque ti lhech lhjnash ti tajulhei ca chi nasnatesh'in ca nôveshvatjulh pavôque yitsatis, pa lhecheesh ca ntajulhei ca'lhech lhjnasha ca chi nciôvalhch'e ti yi'ei pa vatch'anjayashva'ne chi shita pa lhjunash ti chi yichenesh pavôque vacalheshsha'ne. Meelh ca isajop lhôn, pavôque yitsatis tajulhei ca nteesh ca nvôtôthjateshi pa'lheh yitsôt'ajshi pa vatch'anjayashva'ne chi shta pa lhfanishlhavach pavôque vacalheshch'e ti yijôqu'esha'ne ti lhech ti chi vaniisclaneshjop, ti yijô'ti lhech lhjunash ti lhech yit'esh.

Lha Artículo 23

1. Pa vataasnatsjes lhavsuisha'ne, pavôque in-

dustrialesesh ca vatcôvjiyanjasesh chi shta papi ve`lha lhavtsaat`chi shta pava chi yisnateshsha`ne pava`lhech lhjunashch`esha`ne lhapesch` chi shta pava chi yicheshaan pap`elh pava tashai vatlhuj ti ts`ôteyesh`in pavôque yitsatis ti sui-yeshshiin, na nihjunash pa vat`ôtaijayash, ti chi vooi pa sajech, ti chi t`ôtayesh`in pava vatc`ôôvtei chi shita ti t`ôjôn papu pa tajulhei ca chi na ntôfaclesha`ne ti yi`ei pa lhjunash ti nôôclhaa ti tajulhei jum ca nchaajsha`neen pa lh`cultura chi shita ca nôpecleshlhav`ne ca ntajulhsham chi shta ca chi nôquesh`in pavôque tashai vatlhuj. Ca nôqueshei`in pavôque yitsatis, chi shta ca yinjôt`aan ca ncaaj`in paca chi nôv`een, papi lhcaancaclesesh tajulhei ca nclôvalh ti ta lhai`yaash ti chi yiyitsajayan chi shta ca ncaat-jat pa lhtatsuqu`esh ti lhech t`ônash pava chi yisnatesha`neen.

2. Pa t`alha pava yitsatis ti suiyesiin, tajulhei ca chin c`ôôjlhanitem`in, ti meelh ti lhech thjunash ca chin c`ôôjlhanit, ve`lha paca nanjop`in lhech pa técnica chi shta ca chineishiin ca ntsôt`ajesh chi ca ncaajjem ca nanchava`yei pavôque técnicas ti lhccch pava yifaijanesh lhapesch` chi shta pa lhjunashch`esha`ne pava lhculturasesh pavôque yitsatis chi shta pôque nyijô ti chi suiyesiishi pâl-hech ve`lhaa ca nôquesh` in ca lhjnashavatjulg`in .

Parte V Seguridad Social y Salud

Lha Artículo 24

Na quintoesh t`iya`esh Ca yijô`a jô Ca Lhtatsavoôt`eeshjop. Chi shta na Vatmanlhajayash. Pava yovalh `apee papi thcaanvacles lhech ti yijôtjatsha`ne ti lhtats`avot`esh tajulhei ca npitônatesh`in ca jaspaa ni vôtôlhjoteshi pavôque yitsatis ti suiyesiishi`n chi shta ca`lhech lht`ônasheesh ca nasnatesh`in ca yaa j ca nôveshvaqnoct`iin ca ni nyôitancsh paca ve`lhaa.

Lha Artículo 25

1. Papi lhcaanvacles tajulheicanclôvalh`in lhai`yaash ti chinyan`e` ca ni vatsavat`esh pavôque yitsatis ti suiyesiishiin lhcumjayashesh pa vatmanlhajayash ti tavujuyesha ti yitsôtajesh ca`tajesha ca chi nan`e`ca chi nasclanvatichi`e ti yi`ei pa t`ônash pava yitsatis ti lhech pava chi yichinesh ca`lhech lhjunasha ca nvashan ca nach`anva`ne chi shta ca nt`aalhsha cun yi`e pa lhjunash pa vatcumjavshai ti yi`esh pa nyitsôt`ajesh ti lhech lhavaatsha ti vatlhechinatesh chi shta ti chi yovalhch`e, yi`ei pa yôjesh`e ti isjop ca chi na nshamesh ti lhech

yôj`e` ca lhavjôyeeshch`evatjulh ca isajop shta na vatmanlhajayash ca isa`shta pa chi shta pa vatai-chavalhjayash.

2. Pa vatcumjavshai pa`lhech vatmanlhajayash pa tajulhei ca nach`anvaneen, ti lhech chi yi`e`jop ca isajop ca chi nvashanjô, pa lhechesh papi ve`lha lhavtsat`een. Pavôque vatcumjavos tajulhei ca nôyinch`esha`ne chi shta ca chi nasclanvatich`een ti nôveshvatjulh`in pava yitsatis ti suiyesshiin chi ca na nchavayei shta pavôque lhjunashch`een pava`lhech tashaai vatcôs, pava cotsjatis, ti lhtats`avot`esh`in chi shta pava lh`culturasesh`in, pa`lhech lhjunash pavôque vat`eijatsjanjavos ti caaj pava suijulh, pava chi vatc`alhtanesha`neen vatvatsjanjanôc chi shta pava vatcafitatsiy lhapesh ti lhavsuisha`ne.
3. Pa lhjunahsch`e ca chi navjop pa vatcafitsivat tajulhei ca chi njut pa nyijô ti chi yen ca chi nisclaneshch`e pa chi shta ti vatcavo`eshjop ti nivacleeshjop pa vatcafitatsivat ti yi`ei papi ve`lha lhavtsat`e ti tsitenaj chi shta ca nôveshi ca ni nujumatsinlhavach ca nvatjutsaan pa vatmanlhojayash, ca nchaajshaneen ca tatshaa`esh`in pa`lhech t`aplhu ca tsuiyeeshch`esha`ne ca lhjunashajulh ca nôôcfeesham pa noquee pap`elhcha ti lhjunasheshch`evatjulh ti caajem pa vatcafitatsivat.
4. Ti chi tanôclitesh nan`lhjunash pavôque vatcum-

javshai ti yicha pa vatmanlhajayash pa tajulhei ca niisclaneshvatich`e pa chi pap`elh ca lhjunasheeshch`evatjulh ti lhtats`avot`esh, pava tashaai vatcôs pa chi shta pava lhculturasesh ca nchaajsha`neen pa yitsaat.

PARTE VI EDUCACIÓN Y MEDIOS DE COMUNICACIÓN.

NA T`IYA`ESH SUSEISHI VAT`EIJATSJANJAYASH TI MEDIO`ESH PA COMUNICACIÓN

Lha Artículo 26

Tajulhei ca lhavaatshaa`esh ca lhjunasheeshch`evatjulh ca natjuya shta ca niyitsjayan papuque lhcaanvacleshesh pava yitsatis ti suiyesshiin ti iseemjop`in ca lhavaatshaa`esh pa ve`lha vatcajoishiyash (Vat`eijatsjanjayash) ca lhacom`ao`esh pava na lhjunashvate`oya ca`lhech lhjunasha lhôn ca lhjunasheeshch`evatjulh pa lhjunash pa manlhee ti ve`lha lhavtsat`e ti nacional`esh.

Lha Artículo 27

1. Pava vacalheshch'e chi yôyinch'eshane chi pava vatcumjavosesh ca vatcôjôishiyash (Vat'eijatsjanjayash) ti yicha pava yitsatis ti sui-yeshshiin tajulhei ca nôquesha'neen chi shta ca chi nchinesh'in ca ve'lhaasham'in ti lhech pavôque ca lhecha ca ncuulhjulh'in pava chi-suiyeshshiin ti vatvenchatesh'in, chi shta ca nteesh'in ca ntôic'oyaan cava lhp'alhac chi pava ni tôfaclesha'ne chi shta pava técnicas chi shta lhacom'a shta pap'elhcha ni ch'ac'in ti vaniisnatesh'in ti lhtats'avot'esh'in, pava tashaai vatcôs chi shta ti lhculturasesh.
2. Pa lhcaanvacle ca niniyitjulh'in pa tajulhe shtaca ni nijôtjat ca ntaasclanch'e'oya papi lhcaanvaclesesh pavôque yitsatis chi shta ca nôqueshei'in pa vataasclanjayashch'e chi shta ca nchenesh'in pava apis ti vacalhshamsha'ne pa'lhech vatcajôishiyas (Vat'eijatsjanjavo), ca novalhch'e shta pava chi yic'uijat'in ti chi tayeshchishan'in pa'lhech t'ônash pava yitsatis ti yotsôt'ajshilhatam pava chi yisnatesh'in pavôque vacalheshch'e, pa nt'aplhuqueen ti caaj'in pa lhc'ovat.
3. Na nlhjunash papi lhcaanvacles tajulhei ca nantôfaclesh pava yitsôt'ajesh pavôque yitsatis ca ncaatjatlhatam shta pava yitsôt'ajesh ca

lh'intitucionaleseesh chi shta clea'a ca nôvji'pa vatcajôishivo (Vat'eijatsjanjayash), ca yinjôt'aan pavôque ca institucion'eesh'in ca ntajulhemei pava vateiyis ca najulhatei pava lhtsitenjavshai ti yi'ei pa lhanvacleyash pôque ca ni nijôtjt'in pa chi ca novalhei'in shta pavôque yitsatis. Tajulheishta ca nc'ôôlhanitem'in pavôque tashaai pesoc ca'lhech nôjesh'een.

Lha Artículo 28

1. Ca yinjôt'aan ca'lhech lhjunashaan ca nôquesh'in, patajulhei ca neijatsjan'in shta papi ta'ôclas ti yi'ei pava lhavtsatis ti suiyeshshiin ca netônch'een chi shta ca ni sesh'e ti lhech lhavaatsha pa lhcliish ti nivacle ca'tajesha shta paca elhchaa ya'clish pa ya'shesh ti tajulhe mei chi yasinôque pa tc'asham papi ya'shesh ti tavujuyeshaa. Meelh ti pa'lhech ti na nlhjunash ti ni ntajulhemei papi'lhech lhcaanvaclesesh ti vanijôtjatsha'neen pa tajulhei ca n'isiyan ca novalhch'e pavôque yitsatis ca chi novalhch'e ca nvatlhinichitesh'in ti yi'ei pa yôjesh'een atesha ti yivashan'in ca nôfiis poque objetivo.
2. tajulhei ca nchaajsha'ne ca nclôvalhlhavic'oya ti lhech ti vatsôtjtatesh ti t'ajuiya ca nijôtjatesh pavôque yitsatis cancaajjem ca nchenesh pa lhcliish

ti nacional'esh ca'tajasha shita ca ve'lhaa pa ya'clish ca oficial'eesh pa yitsaat.

3. Tajulhei ca nvaatsôtjatesh'in tesh'in pava chi yan'een shta ca nvatjuntijulh'in pa pa lhcliish papi nivacle ti yi'ei pavôque lhavtsatis ti suiyes-hshiin ca nôquesh'in pava ca ntanacjut'esh'in chi shta ti vatc'alhtanesh'in pava lhjunash julh'in.

Lha Artículo 29

Ve'lha nôque ca chi nôfiis ca vat'eijatsjanjayashesh papi ta'ôclas pavôque yitsatis ti suiyes-shiin tajulhei ca nan tc'aclashamsha'ne ca chi na ntôfacleshta pava useshamsha'ne chi shta ca'lhech lhjunasheesh'in ca nefen'in ca nôqueshei'in shta ca uja'esh shta ca'lhech nav'ejop ca lhjunashach'evatjulh pa vatmanlhajayash ti lhech ti ta'vujuyesha papi ve'lha lhavtsat'e pa chi shta papi ve'lha lhavtsat'e ti nacional'esh.

Lha Artículo 30

1. Papi lhcaanvacles vatlhechinatesh ti lhech lhjunashesh ti yi'eshvatich'e pava yifaijanesh lhapesh chi shta pava lh'culturas pava yitsatis ti suiyes-shi; ti tifesh'in ti vatjuteem ca na ntôfaclesh pava yitsôt'ajesh chi shta pava tanyojijayesh,

pava yashesh ti yitsôt'ajesh pa lhcumjat, pavôque ca chi nc'ôôjlanitem pava vatlhuj, lhech pavôque lhjunashch'esha'ne ca'lhech vat'eijatsjanjayash chi shtaca vatmanlhajayash, chi pava vatcumjavshai ti lhtats'avot'esh'in shta pava yitsôt'ajesh pa lhjunashesh pavôque ti caaj'in na Convenio.

2. Paca nôjesh'een, tajulhei ca chi natjôyesh, na lhjunash ca chi suiyeeshshiin, pa lhjunashch'e lhapesh ti ca'nisesh'e chi shta pava ca nchenesh'in pava t'ajuiya ti chi yichinesh'in ti chi yôjvatai'in ti aclojjam cava'lhech ya'clishai pavôque t'ônash'in pava yitsatis.

Lha Artículo 31

Tajulhei ca phavaastshaa'esh ca nclôvalnavc'oyan pa lhjunashch'e pa vat'eijatsjanjayash ti lhacom'a pava na chi yi'esh'een papi ve'lha lhavtsat'e ti nacional'esh, chi shta pavôque nyijô ti chi suiyes-shin papuque ti lhech yi'een ti yiyôjivatai ti ujesh ti yitsôt'ajei pava yitsatis ti suiyes-shiin, ca'lhech lhjunasheesh ca nvômjats-hi pava ti nich'a tôllesham ca isajop ca ncaajjem pa lhjunashch'e pavôque yitsatis. Ti lhech lhjunash, tajulhei ca nasnatesh'in ca ni niyitesh'in ca yijô'a ca nijôtjat'in pavôque vatqu'isjayanjas ti lhech pava p'alhai chi pav'elcha vatcumjavos vancanôjôishiyan tçufayesh pa ve'lha ti chi chaich'een ti lhjunasheshch'evatjulh,

ca yijô'a ca neijatsjan'in papôque lhtats'avôt'esh'in
chi shta pava lh'culturas pava yitsatis ti suiyesshiin.

**PARTE VII
CONTACTOS Y COOPERACIÓN
A TRAVÉS FRONTERAS.**

**NAT'IYA'ESH TI SIETEEISHI TI CHI
VATYÔJIIN CHI SHTA CA NÔQUE
TC'ACLEESHAM TI TÔLHAJON PAVA
YI'ACFI LHAVJÔI.**

Lha Artículo 32

Papi lhcaanvacles tajulhei ca nchaajsha'ne ca
t'aplucla'eshch'evatjulh ca nvôôtsôtjatesh'in, ca'he-
cha pava chi yichinesh'in ca nvoyeshvatjulh'in ti inter-
na-cional'esh, t'ajuiya shta chi nc'ôôjlhanitem'in pa-
vôque ti chiyôjivatai'in chi shta ca nôque tc'acleesham
lhavaatsha pava yitsatis ti nivaclesesh chi shta
ti lhtachifasesh'in ti tôlhajop pavôque yi'acfi lha-
vjôï, pa yi'eshshi pava chi yisnatesha'ne pavoque
ti yi'eshfach'ee pava vatlhuj'in, ti lhtats'avot'esh,
pa lh'cultura, pa vatovtôi vatsôc'ôctis chi shta na
lhjunashch'e na nalhujish.

**PARTE VIII ADMINISTRACIÓN
NA T'IYA'ESH TI OCHO'EISHI.
TCAASCLANEHAICH'E**

Lha Artículo 33

1. Pa lhcaanvacle ti gubernamental'esh yitsôt'ajshi
pava na lhjunashvatc'oya ti yichesh pôque ti
caaj pa Convenio tajulhei ca nijôtjat'in ti pôque ti
caaj'in ti chi yeijatsjansha'neen ca'tajesha shta
pa vatcumjayashesh ti vatsôôtjatesh'in ti t'ajuiya
ca nasclanvatich'e pava vacalhesha'ne ti vanca-
teshiyan taj ti lhech pava yitsatis ti suiyasshiin chi
shta ti lhech lhjunash pa chi vanqu'eijatsjanjanôc
ca'tajesha pava vatcumjavos ti chi yan'een ti chi
yichenesh pavôque ti chi suiyesshiin ti t'ajuiya
ca nivacleeshjop pa vatcumjat ti yi'ei pava
lhcumjavoshesh'in.
2. Pavôque vacalhesch'e tajulhei ca navji'
  - a. Pa chi yôyinch'e ti lhjunash jayu, ca-
ve'lhee'elsham ca nasclanvatich'een pa-
vôque yitsatis ti suiyesshiin, pavôque ti
lhjunasheshch'evatjulhtiapistichivatpiya'esh'in
ti caaj pôque Convenio.
  - b. Pa t'iyasesh'in ti lhjunashesh'in ti lhcaanva-
clesh'in chi shta peelhcha lhjunashch'e papi

lhcaanvacles ti vanijôtjat'in pa chi shta ti chi yovalhch'e paca lhanfanasha ti lhavaatha'eshin ti ve'lasham'in pavôque yitsatis ti suiyeshshiin.

PARTE IX DISPOSICIONES GENERALES

NA NVEVE'ISHI T'IYATI CHI YAN'EEN TI UJJAAM.

Lha Artículo 34

Nava matas lhavsuisha'ne chi shta ti yama nava na lhjunash'in ti vatlhechinatesh'in t'ajuiya ca njutei pôque ti caaj pa Convenio tajulhtajei ca ntifesh'in ca lhetipaan, ca ntôya pava lhjunashch'asha'ne ti tavujuyesha ti ve'lhee ts'ivee pa yitsaat.

Lha Artículo 35

Pava chi yan'een ca lhanfanasha ti chi yan'een ti lhech nôque Convenio yaaj na taj ca ntifesh'een pavôque yitsôtajesh chi shta pa yicaôj chiin ti yiyitsajayansha'ne pavôque yitsatis ti suiyeshshiin ti t'unajesh'in

pav'elhcha Convenio chi shta ti vatsôôtjatesha'neen, pava chi yi clôquuin ti internacionaleshesh, yichesh'e, ca'tajesha pava vatyôjjatis, pava yichenesh'in, pava yifaijanesh'in lhapesh ca'tajesha pava chi voyeshvatjulh ti nacionalesesh.

PARTE X DISPOSICIONES FINALES

NA TIYA'ESH TI CLIES'EISHI NAVA CHI YAN'EEN YÔJESH'ESHA'NE

Lha Artículo 36

Nôque Convenio yiclôvalhch'e na Convenio ti lhech pavôque yitsatis ti lhech papi nivacle chi shta ti lhtachifasesh'in, 1957.

Lha Artículo 37

Pava t'onashch'asha'ne ti yivoyeshch'e ti caaj nôque Convenio tajulhei ca chi na nfac'in, ti t'ajuiya pa uj vatqu'isjayanach ti va'niisshiin, pa Director General pa Oficina ti internacional'esh pa Vatumjhat.

Lha Artículo 38

1. Nôque Convenio yimatsineshaan jayu ti ve'lhaan ti papuque ti Miembros pa Lh'Organización ti Internacional ti lhech pavôque ti t'ônashch'sh'ane ca lhecha ca navji ca ni nisesh'e pa Director General.
2. Yitsavalhaan jayu pa vat'unajesh ti close pava jive'clas ca apistaja pa nalhu lhpa chi yetôn pa lhechesh jayu ca'lhech lhfanisheesh papi napu Miembros ca nasnatesh'in ca ni nisesh'e pa'lhech Director General.
3. Jan t'aplhuqu'e ti lhech t'ônash'in ja'lhech t'aplhu; ti caaj na Convenio yitshaam jayu pa t'unajesh papi ve'lha ts'ivee pa Miembro ti doce pava jive'clas ti apis ti t'ônshi'pa nalhu lhech lhpa echa pa'lhechesh ca isajop ca ni sesh'e pa lhjunashch'e.

Lha Artículo 39

1. Lhacom'a po Miembro calhecha ca nasnatesh'in ti caaj pa Convenio tajulhtajei ca chi nanfac'in pôque vatcoat'jayas ti ve'lhaan pa t'aplhu'in ti diez'in pava yitcôpis, na nlhjunash ti yanmejop lhja fecha ja nt'aplhuqu'e ti caaj'in pa chi yan'een ti nich'a chi tôlhesham ti lhech ti nifac'in, tôlhajop pa ve'lha acta ti chi nfac'in, ti t'ajuiya ca ni

niisshi, pa Director General pa Oficina ti Internacional pa Vatcumjat. Pa chi nfac'in tanca nama ca nteshiyan'in jaalh pa namjeishi ca ve'lhaa pa yincôp ti apis'in lhja fecha ja nt'aplhu'in ti chi yisnatash'in ti chi yiisshiin.

2. Lhacom'a pa Miembro ca nasnatesh'in ti caaj nôque Convenio chi shta ti, chi yan'ejop ti ve'lha yincôp ti apis'in pa vatvafjayash'in ti yameijop'in ja t'aplhu ti diez'in pava yincôpis ti lhech vat'ônashesh'in ti yi'ei nava va'nisesh'e pava apisc'oyaan, yaaj ca chi nasnatesh pa yitsôt'ajesh pa ti chi nfac ti lhech t'ônash nôque artículo manlhee ti chi yimatsinesh'in ja nt'aplhuqu'e ja ve'lha ti nich'a ja t'aplhu ti diez pava yincôpis, chi shta ca nôquesha'neen tajulhtajei ca chi na nfac'in ti caaj nôque Convenio pa'lhech vatvafjayash'in ti ve'lhee ts'ivee pa lhc'aplhuclesh'in ti diez pava lhnincôpisesh, pavôque lhjunashch'eshane pava chi yivanch'e ti lhech anôque artículo.

Lha Artículo 40

1. Ja Director General pa Oficina Internacional pa Vatcumjat chi yovalheshsha'ne jayu lhacom'a papi Miembros pa Lh'Organización Internacional pa Vatcumjat ti vaniisshiin ti yi'ei pa t'ajôôjamsha'ne ti chi yisclanvatich'e chi shta

pava chi nfac'in ca chi na nfac'in papi Miembros pa Organización.

2. Ca chi ncaatjatem pa t'ajôôj papi Miembros pa Organización ti vaniisshi pa uj vatqu'isjayanach ti lhapa napu'eishi pa lhfanishlhavach'in ti lhech ti yisnatesh'in ti chi nfac'in, pa Director General chi tônei jayu ca nvatjuntic'oyaan papi Miembros pa Organización ti lhpa fecha pa nt'apluhuqu'e' ti yitshaam pa vat'unajesh ti caaj na Convenio.

Lha Artículo 41

Ja Director General ja Oficina Internacional pa Vatcumjat pa chi nfaclem'in jayu ja Secretario General pava Naciones Unidas, pavôque lhjunashch'e pa va'niisshiin' vatqu'isjayanach chi shta ti yivoyemjulh lhja lhech artículo 102 ja Carta java Naciones Unidas, ve'lha pa vat'onashesh ti chi voyeshvatjulh ti yivaclhitsham lhacom'a pa lhfanish lhavatsha'neen, chi va'niisclaneshvatich'e chi shta pava actas pa chi nfac'in ti apis ti va'nisesh'e pa chi voyeshvatjulh pava artículos pava apisc'oya.

Lha Artículo 42

Ti yinjôt'in ti yen papu ti chi suiyeshshiin, ja Consejo ja Administración ja Oficina Internacional ja Vatcumjat

nôclit Jayu ja Conferencia ti ve'lha pa vataichavalh-jayash ti t'ajuiya ca chi nchnesh'in na Convenio chi shta ti vatsôôtjatesh ti chi vatvan'in pa yi'eshi pa vatyôjjijatjop pa nalhu pa Conferencia pa lhjunashch'e ti chi yiclôvalhch'e lhacom'a ca'tajesh ti jôjiclai ni nôjeshch'e.

Lha Artículo 43

1. Na nihjunash pôque Conferencia ti vatthechina-tesh pa ve'lha nich'a convenio ti ni chi nyôtanesh pa ve'lha ti chi yovalhch'e lhacom'a ca'tajesh ti ni nôjeshch'e pôque ti caaj, chi shta ca a'lhee'esh ca'lhech nich'a convenio ca chi njutei pava chi yan'een ti t'ajuijulh;
  - a. Pa vatjunashech'e, pa ve'lha Miembro, ti nich'a pa convenio ti chi yovalhch'e ti ni chi nyôtanesh pa chi yan'ejop, ti yivoyemjulh ti tatifaclesh, pa chi nfac tatsha pa'lhech ti caaj pa Convenio, ti yijô ti lhech lhjunash pava chi yan'een ti caaj'in lha artículo 39, yinjôt ti caaj pa nich'a convenio ti chi yovalhch'e ti yitshaam pa vat'unajesh;
  - b. Ja nt'apluhuqu'e' ti yamei lhja fecha ti lhech yi'esh'e pa'lhech vat'unajesh ti nich'a pa'lhech convenio ti chi yovalhch'e, ti caaj'in pa'lhech Convenio yitshaam jayu ti apis ti camamei pa lhfanisheshlhavach'in papuque Miembros.

2. Nôque Convenio yajatesh'in jayu ti t'unesh'in ja nt'aplu'eshch'e ca'lhech lhjunashaan, chi pa lhjunashch'e chi shta pava caaj'in ti manlheesh'in, pa t'ajuiya papi Miembros ca chi ncaatjat'in pa ca chi nem'e pa lhjunashch'e chi ca yaaj ca chi novalhesha paca lhjunasha pa convenio ti chi yovalhch'e.

Lha Artículo 44

Pa t'ônash'in papi ingles chi papi frances pa nôque va'nisesh'e na nôque Convenio ti lhjunashch'e eva-tjulh ti chi nôôclhatita jô.